

Η απολυτοποίηση της λογικής και η πίστη στο Θεό

/ [Πεμπουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Ο μεσαιωνικός σχολαστικισμός συνέδεσε την οντολογία με τις καλές, φιλόανθρωπες πράξεις. Η ηθική, μετρώντας καλές και κακές συμπεριφορές απολυτοποιήθηκε ενώ ταυτόχρονα το καλό συνδέθηκε με το λογικό. Ωστόσο υπήρξε και αντίλογος: ο Θεός υπερβαίνει τη λογική του ανθρώπου κατά συνέπεια η λογική δεν μπορεί να στηρίξει ή να ενισχύσει την πίστη.

Η ακινατική τριαδολογία στηρίζεται στο ότι ο Υιός προέρχεται από τον Πατέρα κατά τον τρόπο της νόησης. Διά της νόησης η έννοια του εαυτού Του σε αντιστοιχία με την πραγματικότητα εκφράζεται στη γέννηση του Υιού. Το Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται ως αγάπη από τον Πατέρα και τον Υιό διότι η αγάπη του

αγαπώντας Πατρός γίνεται με τη γνώση του Υιού λόγω της μεταξύ τους σχέσης αγάπης οδηγώντας στην εκπόρευση του Πνεύματος και από τους δύο.

Η ύπαρξη των τριών Προσώπων είναι για τον Ακινάτη γεγονός που δε δύναται να μην είναι. Με τον τρόπο αυτό οι σχέσεις αποτελούν χαρακτηριστικό της ουσίας. Άρα χαρακτηριστικό του Πατρός είναι να γεννά και να εκπορεύει, του Υιού να είναι γεννητός και εκπορευτός και του Αγίου Πνεύματος εκπορευτός. Το αγέννητο του Θεού δεν τονίζεται διότι δεν λειτουργεί ως σχεσιακό μέρος της ύπαρξης των Προσώπων. Οδηγήθηκε λοιπόν η σκέψη του όχι στα πρόσωπα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αλλά στην αναζήτηση του τρόπου της μεταξύ τους σχέσης.

Τα έλλογα κτίσματα μπορούν να φτάσουν στη θέωση με τις δικές τους ενέργειες της γνώσης και της αγάπης. Η έννοια του προσώπου δεν αποδίδεται με τον ίδιο τρόπο στον Θεό και τον άνθρωπο. Η σχέση των τριών υποστάσεων του Θεού αποτελεί την ίδια τη θεία ουσία, αφού η τελευταία υποστασιάζεται στο γεγονός της σχέσης. Αυτό που καθορίζει την έννοια του προσώπου στον άνθρωπο είναι η ατομικότητα, ο νους και η θέληση. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο δημιουργήθηκε μια κλειστή σωτηριολογία στην οποία σπουδαιότερο ρόλο παίζει η ευσπλαχνία του Θεού από την πίστη του ανθρώπου. Ο Ακινάτης πιστεύει πως η πίστη προηγείται της γνώσης στα πράγματα του Θεού αλλά από την άλλη μεριά η αλήθεια είναι κάτι το οποίο η πίστη ομολογεί και η λογική ερευνά καθώς η φυσική²⁰⁵ λογική δεν είναι δυνατόν να είναι αντίθετη προς την λογική της πίστης.

Με το σχολαστικισμό του Μεσαίωνα η οντολογία συνδέεται με τις καλές, φιλόανθρωπες πράξεις. Η ηθική κατ' αυτό τον τρόπο απολυτοποιείται διότι μετρά καλές και κακές συμπεριφορές στην πρακτική τους έκφραση. Ταυτόχρονα το καλό συνδέεται με το λογικό. Ο άνθρωπος πρέπει να συμπεριφέρεται με συγκεκριμένο ιδεατό τρόπο που ο νους συλλαμβάνει. Ιδεατό διότι η λογική κατανοεί όχι το φυσικό αλλά αυτό που θεωρεί ότι πρέπει, που είναι λογικό να είναι. Αυτό είναι επιβολή του λόγου στη φύση και όχι ηθική.

Η επιθυμία να στερεωθεί η πίστη πάνω στην εμπειρία συνοδεύει το αίτημα της σωτηρίας²⁰⁶. Ο Γουλιέλμος του Όκκαμ (1287-1347) έρχεται σε αντίθεση με τις θέσεις του Ακινάτη για το ρόλο της λογικής ικανότητας του ανθρώπου στη γνώση του Θεού. Ο νομιναλιστής Όκκαμ υποστηρίζει ότι είναι αδύνατο να γνωρίσει κάποιος τον Θεό βάσει του θωμιστικού διαχωρισμού αποκάλυψης και λόγου. Ο Θεός υπερβαίνει τη λογική του ανθρώπου κατά συνέπεια η λογική δεν μπορεί να στηρίξει ή να ενισχύσει την πίστη. Η πίστη²⁰⁷ λοιπόν, έπρεπε να αποτελέσει ένα καθαρά πνευματικό πεδίο διαφορετικό των επιστημονικών πειραματικών διεργασιών. Η θρησκεία δεν εμφανίζεται πλέον παρά ως σειρά δογματικών αποφάνσεων και τελετουργικών γεγονότων.

Η σταδιακή ανάδειξη της λογικής ικανότητας και η στροφή προς το εγώ του ατόμου στη θεολογική σκέψη της Δύσης από το Μεσαίωνα και μετά οδήγησαν και σε πρακτικές συνέπειες. Αναπτύχθηκαν μια σειρά από νέες προσεγγίσεις στην πρακτική συλλογιστική η οποία αναζητά αυτό που πρέπει να γίνει εδραιώνοντας την απόφασή της στις λογικές διεργασίες του ανθρώπου. Η ευθανασία είναι από κάποιους αποδεκτή σήμερα γιατί αυτό επιτάσσει η λογική του ατόμου το οποίο είναι σε θέση να αποφασίζει το καλύτερο για τον εαυτό του. Η προβολή του εγώ του ανθρώπου συνεχίστηκε σε μεγαλύτερο βαθμό από τις προτεσταντικές ομολογίες πίστεως, όπως θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

205 π. Ν. Λουδοβίκου, Ο μόχθος της μετοχής, Αθήνα, Αρμός, 2010, σελ. 48.

206 S. Berstein-P. Milza, Ιστορία της Ευρώπης, τόμος Α', μετάφραση Αν. Δημητρακόπουλος, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1997, σελ. 326.

207 Ζακ Λε Γκοφ, Οι διανοούμενοι στο Μεσαίωνα, Αθήνα, Κέδρος, 2002, σελ. 201.

Παρατήρηση: η ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ συνεχίζει τη δημοσίευση με τη μορφή σειράς άρθρων της μελέτης «ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΙΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΑΣΘΕΝΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ - ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΟΗΘΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ: ΜΙΑ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΕΥΘΑΝΑΣΙΑΣ» της ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΚΑΤΣΑΟΥΝΗ. Πρόκειται για αναθεωρημένη έκδοση του κειμένου που κατατέθηκε ως διπλωματική εργασία στη Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου με επιβλέποντα καθηγητή τον Νικόλαο Κόϊο.
